Lærerinformation

HOS OS I Bangla Desh

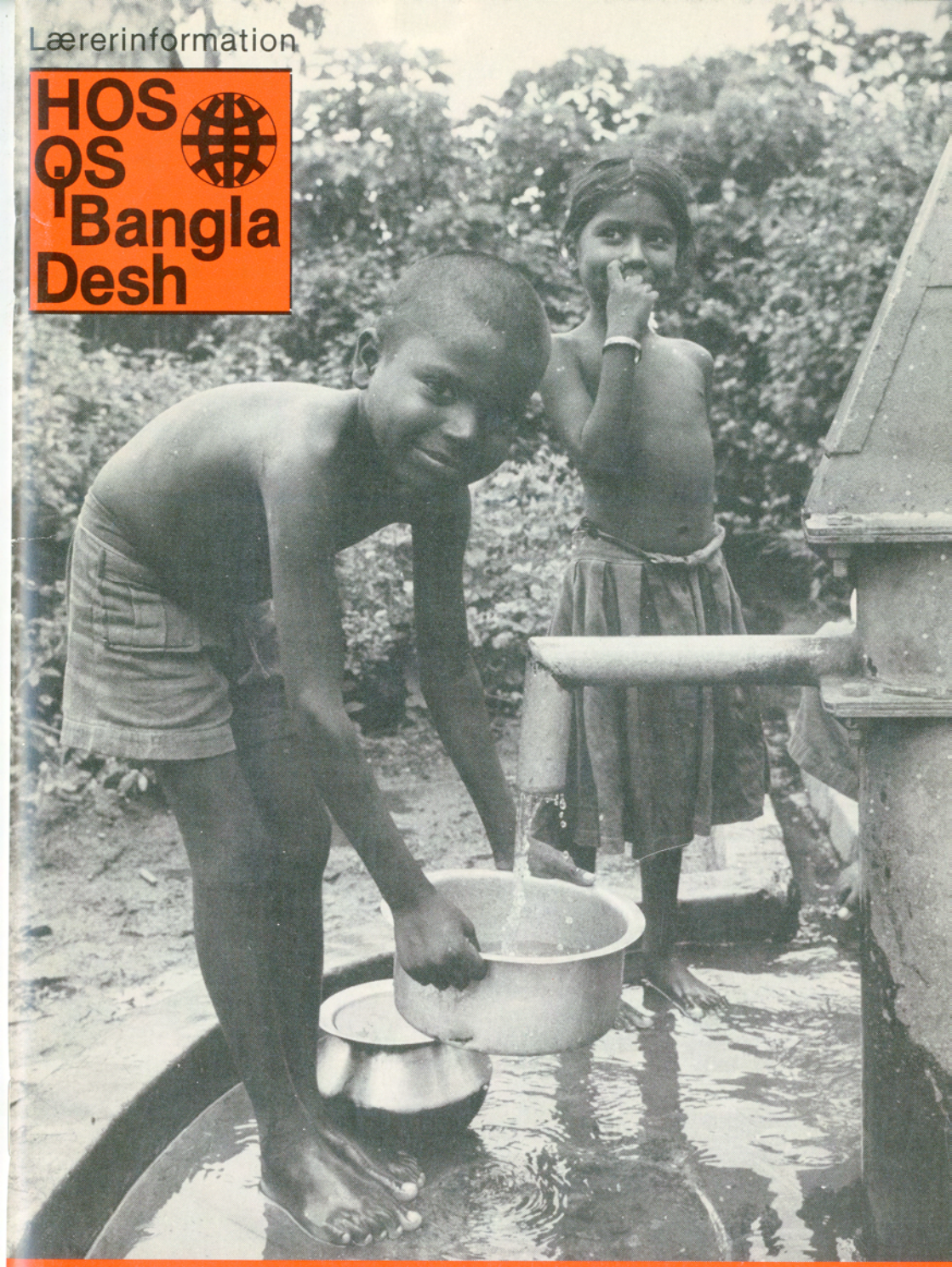

Produceret af Folkekirkens Nødhjælp i samarbejde med DANIDA

Formålet med undervisning i emnet »Hos os i Bangladesh«:

efter forevisning af filmen »Hos os i Bangladesh« – opstiller eleverne en række spørgsmål, som opdeles i delemnerne:

1. Natur og menneske
om menneskenes afhængighed af stedets natur og muligheder for at gribe ind i og udnytte naturen.

2. Menneske og familie
om menneskets plads i familiens mønster, om bolig, klæder, føde, omsorg m.v.

3. Familie og samfund
om familiens livsform og om samfundets ledelsesformer, sociale og økonomiske forhold, kultur, religion m.v.

4. Arbejde og økonomi
om familiemedlemmernes arbejde og økonomi og om samfundets økonomiske muligheder for at udbygge landet teknisk, uddannelsesmæssigt, socialt, økonomisk m.v.

Ved hjælp af elevplancherne søger eleverne frem imod løsninger på de rejste spørgsmål i samtaler, ved undersøgelser eller ved uddybende læsning.

Eleverne redegør for deres undersøgelser om de geografiske, biologiske, sociale, politiske, kulturelle og økonomiske forhold.

Eleverne erhverver forståelse for de geografiske, sociale, kulturelle, økonomiske og politiske betingelser for menneskers liv og arbejde.

Til undervisning i dette emne kan anvendes:

Filmen:

»Hos os i Bangladesh«, 21 min., farvefilm.

Distribueres af Statens Filmcentral og Folkekirkens Nødhjælp.

Lærerinformation:

Resumé af film og tekst til diasserie. Lærerinformation om de fire delemner. Opgaveforslag af forskellig sværhedsgrad.

Tilsendes af SFC ved bestilling af filmen eller rekvireres gratis hos Folkekirkens Nødhjælp.

Elevplancher:

Tekster og illustrationer med oplysninger om stedets naturforhold, familieforhold, samfundets struktur, økonomi, kultur m.v.

Rekvireres gratis hos Folkekirkens Nødhjælp.

Diasserie:

Farvedias med tekst til iagttagelse af specielle forhold i familie og samfund.

Kan lånes hos amtscentraler og pædagogiske centraler. Desuden kan serien lånes eller købes hos Folkekirkens Nødhjælp. (Pris: 80 kr.)

Indholdsfortegnelse

Resumé af filmen ..... s. 2
Tekst til farvedias ..... s. 4

1. Natur og menneske ..... s. 7
Opgaveforslag ..... s. 11

2. Menneske og familie ..... s. 13
Opgaveforslag ..... s. 17

3. Familie og samfund ..... s. 19
Opgaveforslag ..... s. 24

4. Arbejde og økonomi ..... s. 26
Opgaveforslag ..... s. 30

Resumé af filmen

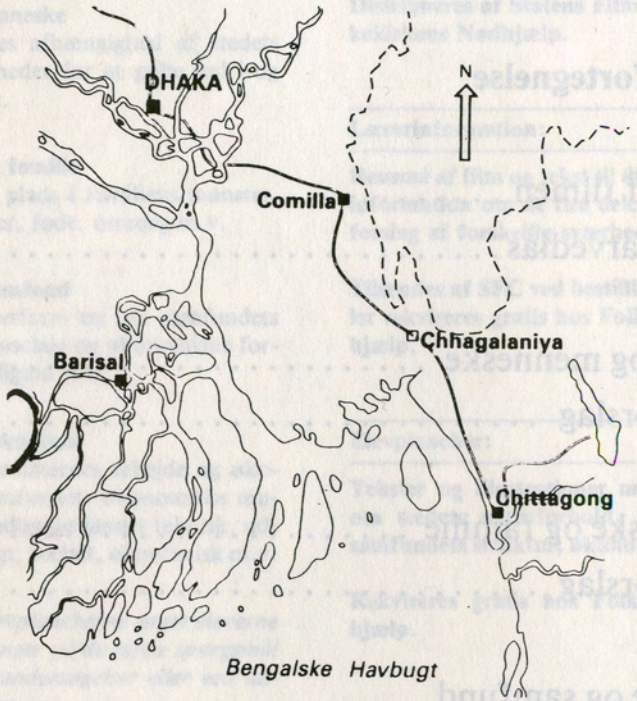

Sted og miljø præsenteres

Filmen er optaget i juni 1972 i landsbyen Chhagalnaiya – cirka 50 kilometer nord for havnebyen Chittagong.

Regntiden er begyndt. Okserne trækker træploven over de mudrede marker, som skal gøres klar til rissåning. Årets vigtigste risdyrkning finder sted juli–december. Forårsrisen er endnu ikke høstet.

Skrædderen Faiz bor med sin familie – ialt 17 mennesker – i et hus ved vejen. Hovedhuset er bygget af bambus med et tag af blik. Der er et nyt køkkenhus tækket med strå. Omkring huset er en frodig bevoksning af bananpalmer, andre frugttræer og grøntsager. På husets grund ligger den uundværlige dam, hvor vandet samles og opbevares.

Morgen hos familien

Skrædderens yngste datter, Rahena på 12 år, begynder dagen med at børste tænder og vaske sig ved dammen.

Morgenmaden er te og »pita«, rismelsdej, som friturestegesog i olie på pande. Ved måltidet deler faderen kagerne ud til familiens medlemmer.

Opvasken foregår ved husets dam.

Drengen trækker geden – familiens eneste større husdyr – ud på græsning ved diget. Pigen fejer i huset med en riskost.

Faderen går på arbejde

Faiz går til markedet i byen – cirka 1 kilometer fra huset. Vejen er anlagt på et af de mange diger, som adskiller de våde marker. Landsbyens marked er samlingssted for mennesker fra nær og fjern. En stopfyldt bus er et enkelt billede på den katastrofale overbefolkning i Bangladesh – omkring 700 mennesker pr. km². På markedspladsen hentes drikkevand ved brønden, barbereren tager sig af dagens første kunder. Boderne med rishandel er åbnet, der byttes ris med betel, og der købes småfisk.

Skrædderen Faiz deler sin forretning med svigersønnen Hoque. En kunde køber tøj og får taget mål. Omhyggeligt skrives aftalen ned, og penge lægges i kassen.

De store børn er i skole

I landsbyens skole begynder dagen kl. 9 med navneopråb og nationalsang. Elevernes skriftlige arbejder samles ind, og vi overværer oplæsning. De mange børn i det lille klasselokale giver indtryk af overbefolkningsproblemet. På vej fra skole går børnene på diget.

Middagen forberedes

Hjemme tilberedes middagsmaden. Mangofrugter vaskes i dammen, og risen koges. Geden hentes og malkes. Der hentes drikkevand i dammen, og frugterne skæres ud, inden familien spiser.

De mange opgaver i hjemmet

Opvasken foregår i dammen. Faderen knuser betelfrugten og spiser det rødgule nydelsesmiddel. Ved dammen vasker pigerne tøj, som hænges til tørre bag huset. Sidst på dagen får børnene tid til at hinke på den lille plads foran familiens hus.

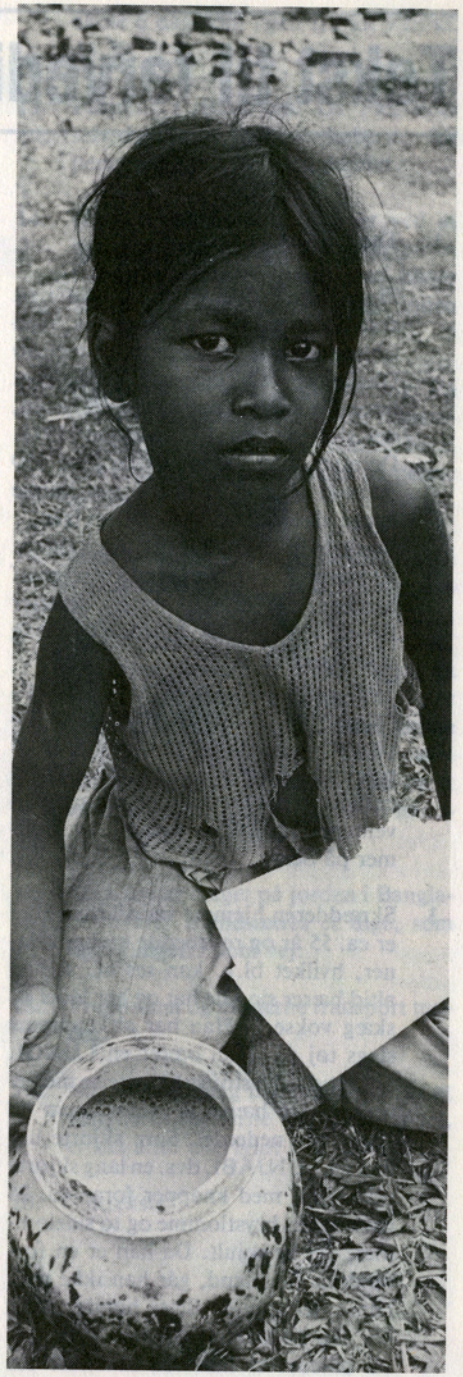

Tekst til farvedias

1. Titelbillede.

2. Skrædderen Faiz Ullah Bhulya i sit skrædderværksted på torvet i byen Chhagalnaiya, der ligger midt mellem Dhaka og Chittagong. Værkstedet brændte under krigen mod Pakistan, der sluttede den 17. december 1971. Derefter måtte skrædderen låne 350 takas (1 taka = 32 øre) for at kunne bygge skrædderværkstedet op igen.
   Værkstedet er ca. 3 meter bredt og ca. 10 meter langt. Væggene er lavet af bambus, der er flækket og derefter flettet, det ses på billedet lige bag skrædderen.
   Tøjet, der skal sys eller er færdigt, hænger på en bambusstang oppe på væggen. – Skrædderen er ved at sy en pigekjole. Den lille dreng på billedet er hans søn. I værkstedet er bænke til ventende kunder og venner, der kommer på besøg.

3. Skrædderen hjemme ved sit hus. Han er ca. 55 år og rettroende muhamedaner, hvilket bl.a. kan ses af, at han altid bærer sin lille hat og har ladet sit skæg vokse. – Han har altid samme slags tøj på. Han bærer en LUNGI, dvs. et stykke stof (på størrelse med et lagen), der bæres af mænd som en slags lang nederdel. Som skjorte har han en PUNJABI, dvs. en lang skjorte uden flip, med knapper foran ca. 25 cm ned, en brystlomme og to sidelommer, der er skjult. Da han er en forholdsvis fin mand, går han ikke med bare tæer som de fleste bønder, men har sko på lavet af plastic.
   På billedet er han ved at knuse sin »pan«, der består af et friskt grønt betelblad + lidt betelnød og en stærk, hvid pulverlignende substans. Unge mennesker spiser betel uden at knuse den først, men skrædderens tænder er ved at blive svage, så han kan ikke tygge den selv. – Han spiser »pan« flere gange om dagen, ikke fordi den mætter, men fordi han kan lide den. Til gengæld ryger han ikke cigaretter.

4. Datteren, Rahena Aktar, på 12 år og hendes søskende ser på en veninde, der hinker foran skrædderens hus. Huset er lavet af flettet bambus. Hovedhuset har to trædøre med trækarme. Vindueskarmene er også lavet af træ. Taget er af bølgeblik, og disse to ting viser, at det ikke er en helt fattig mand, der bor der.
   Det nye hus (det lyse), som er bygget efter krigen, er også lavet af flettet bambus, men fletningen er ikke så kunstfærdig, som på det gamle hus. Taget her er lavet af elefantgræs (en slags siv), og der er ingen trædør, fordi skrædderen ikke har råd til det nu efter krigen, hvor han har måttet bygge et nyt skrædderværksted. Det nye hus bliver brugt til køkken.
   Rahena har lange hvide bukser og en kjole på. Det er almindeligt tøj for piger, inden de får deres menstruation. Når de har fået den, skal de nemlig gå i sari som tegn på, at de er kønsmodne. I Chhagalnaiya har man den gamle skik, at pigerne bliver gift som 7-årige, men de flytter først hen til deres ægtemand, når de har fået deres menstruation.

5. Rahena og hendes søster Maymana i gang med at lave dejen til PITA, en slags boller lavet af rismel, vand og salt. Pita spises om morgenen.

6. Rahena og hendes storesøster Maymana er ved at lave morgenmad, der består af te med meget sukker og mælk + pita.
   Kvinderne i huset har lavet et ildsted af ler. Kogekarrene er af blik. De bruger tændstikker til at tænde op med. Kvinder og børn sidder på hug, når de arbejder i køkkenet.

7. Rahena fejer og gør rent i køkkenet. Væggene er flettet af bambus, og gulvet er lerstampet. De to tovringe på taburetten er til at stille de rundbundede gryder på, så de ikke vælter.

8. Rahena ved familiens dam. Her foregår opvask, tøjvask, menneskevask og husdyrvask. – I kurven er der en skrællet frugt PAPAYA, der minder om en melon.

9. Den ældste datter Maymana har nu taget sin gule sari af og er ved at vaske den, og Rahena er ved at vaske sin kjole. Dette foregår også nede i dammen. Tøjet bliver rent, ved at man slår det mod stenen. De bruger vaskepulver.

10. Rahena og en af hendes små brødre malker sammen familiens ged. Gedemælken drikkes og anvendes ved madlavning.

11. Børnene står udenfor skolen og synger nationalsangen, inden de går ind i klasseværelset.

12. Rahena i skolen, hvor eleverne sidder meget tæt på skolebænkene. Hun har noget i hånden, som hun har skrevet på sit eget sprog BANGALSK, der har sit eget alfabet. – Hun går i skole 6 dage om ugen fra kl. 9 til kl. 14,30.

13. Pløjning i rismarken. Da Faiz ikke selv dyrker ris, må han købe det for penge indtjent ved skrædderiet.

14. Håndværkere i landsbyen er ved at bygge et hus. Mændene bærer på en færdig tagkonstruktion, som bliver sat på plads på husets vægge, inden det tækkes.

15. Nybygget hus klar til indflytning. På pladsen foran huset ligger der tagkonstruktioner færdige til at samles. Faiz' køkkenhytte er konstrueret på denne måde.

16. Man forsøger at forbedre sundheden ved at skaffe bedre vand. Her sænkes et pumperør ned i det bløde jordlag, og det sker på en meget enkel måde. Mandens håndflade virker som en ventil, så slammet kan suges op, når røret bevæges op og ned. Med jævne mellemrum hældes vand ned i røret for at øge sugevirkningen. Når røret er langt nok nede, tilsluttes en håndpumpe.

17. Man flytter meget på jorden i Bangladesh. Her istandsættes et dige, som også fungerer som vej.

18. Traditionel og moderne transport mødes.

19. Når man endelig har mulighed for at benytte et moderne transportmiddel, er det altid overfyldt i Bangladesh.

20. Sluttekster.

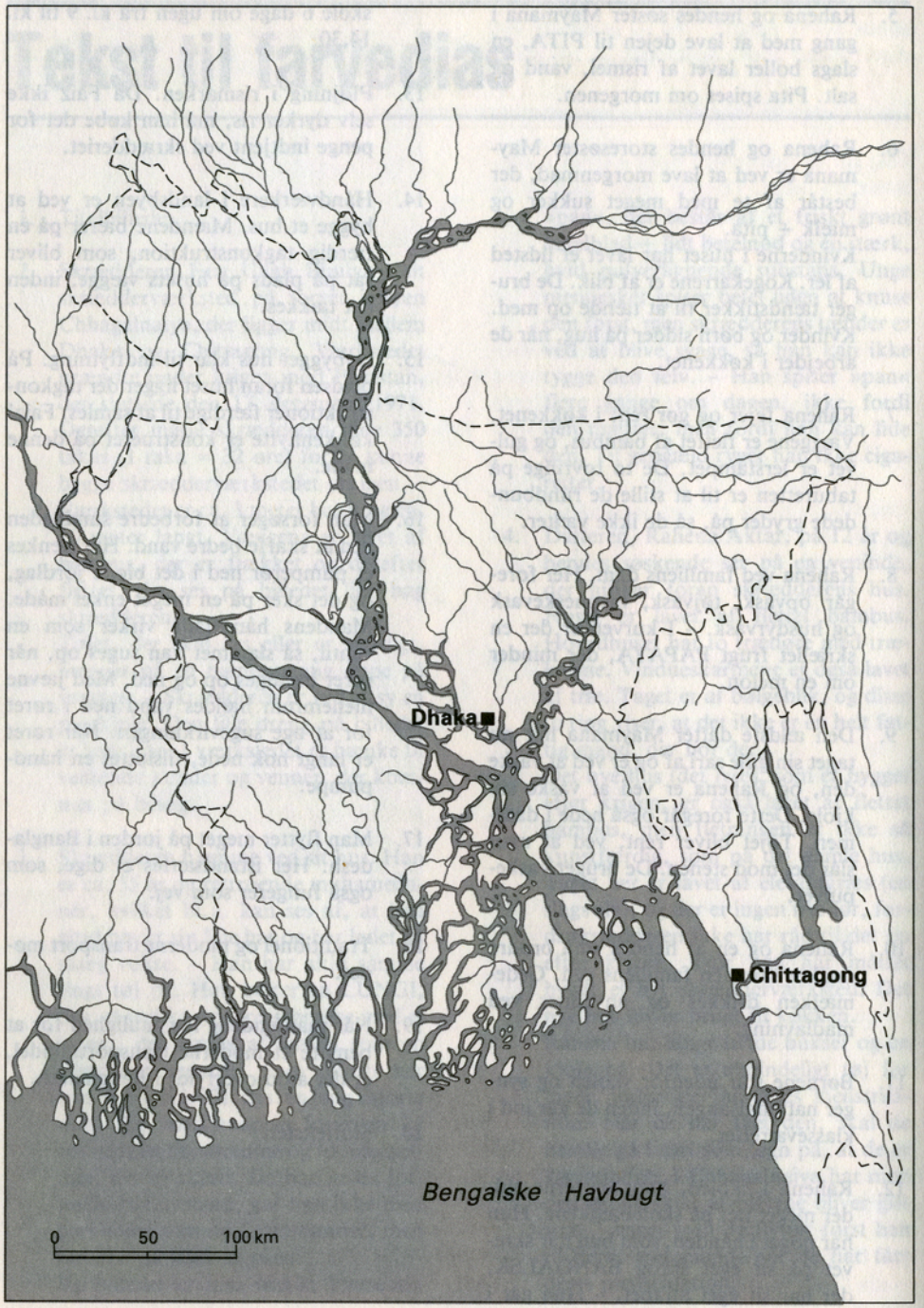

Natur og menneske 1

Karakteristisk for Bangladesh er de utallige floder og flodarme, som skærer sig gennem det flade grønne land. Det meste af landet er praktisk taget helt fladt. Stigningen fra havet og mod nord er så gradvis, at den slet ikke kan ses. I det meste af deltaområdet er der ikke en bakke eller klippe. Jordbunden er overalt meget finkornede flodaflejringer, alluvium, og der findes ikke en sten.

De to store floder Ganges – som i Bangladesh skifter navn til Padma – og Brahmaputra, der tager navneforandring til Meghna, ender deres tusinder kilometer lange rejse fra Himalayabjergene gennem et kæmpemæssigt delta som udmunder i Den bengalske Bugt: Bangladesh.

Hoveddeltaet har flyttet sig langsomt mod øst. Mange af floderne i det vestlige og centrale delta er nu »døende« floder – de omdannes til store sumpområder. En del af disse sumpe, bhils som de kaldes, er blevet drænet og udgør nu et overordentlig frugtbart risdyrkningsland. I den vestlige del ned mod havet findes den store sumpskov Sunderbans, som forsyner mange af byerne med brænde og andre træprodukter. Sunderbans dækker 6% af Bangladesh' område og er et af de sidste rigtige jungleområder i denne del af verden. Det er den bengalske kongetigers sidste tilflugtssted. Ca. 1/4 af Bangladesh' areal er dækket af floder og uddrænede sumpe og kan ikke dyrkes.

Det meste af deltalandet oversvømmes fuldstændigt i monsuntiden, markerne gødes med frugtbare flodaflejringer, og landsbyerne bliver små grønne øer, der svømmer på vandet.

Der er kun to bjergområder i Bangladesh, foldebjergsformationer fra tertiærtiden.

Det ene område er dele af distriktet Sylhet, som før delingen mellem Indien og Pakistan udgjorde en del af den indiske delstat Assam. Her findes småbjerge, der ikke overstiger 250 meters højde. De er i naturtilstand dækket af skov, bambus- og andet krat.

Chittagongs Hill Tracts (bjergland) udgør geografisk en del af Burma. 10 rækker af skarpe bjergrygge skiller Bangladesh fra Burma. Det højeste bjerg, Keokradong, når dog ikke højere op end 1231 meter. Her findes også det eneste større hydroelektriske projekt i landet ved den kunstige dam på floden Karnafuli ca. 50 km fra Chittagong. De fleste bjerge i Chittagongs Hill Tracts er dækket af regnskov og er meget vanskelige at opdyrke.

Det er vandet, der er livsnerven i det flade Bangladesh. Kun i de nordvestligste egne findes der større tørre områder, som ikke er gennemkrydset af floder.

Floderne er de vigtigste transportveje i landet. I hundredtusinder af fragtbåde i alle størrelser – roet frem, for sejl, trukket eller med motor – glider henover de grønne marker ad flodvejene, og flodernes vand tappes i så vid udstrækning som muligt til overrisling.

Men floderne bryder også ofte op og skifter retning, fjerner den jord, mange bondefamilier lever af, og aflejrer den igen et eller andet tilfældigt sted til fri afbenyttelse for den, som kommer først og er stærk nok til at holde på den.

Klimaet

Monsuntiden – regntiden – er den vigtigste årstid. »Monsun« betyder ikke blot regntid, men er også navnet på den stærke sydvestlige vind, som bringer regnen.

Når den klimatiske ækvator bevæger

sig mod nord i sommerhalvåret skabes der p.gr.a. heden et lavtrykscenter i det nordvestlige Indien, og dette lavtrykscenter trækker de kraftige sydvestvinde ind fra havet over hele det indiske subkontinent. Det er disse havvinde, der bringer regn.

Monsunens ankomst forvarsles af lavtryk over Den bengalske Havbugt, hastigt skiftende vejr, kraftig vind og voldsomme byger. Cykloner kan også opstå som forvarsler.

Efter monsunen, som varer fra juni til oktober, høstes 64% af årets risafgrøde. Er monsunen for kraftig, kan den også bringe voldsomme oversvømmelser, og er der for lidt af den, tørke. Også mod slutningen af monsunen rammer de frygtelige cykloner – som f.eks. i 1974 og 1985 – af og til Bangladesh og spolerer høsten i store områder.

Der er tre årstider i Bangladesh. Efter regntiden følger en mild og ret tør vinter fra november til februar. Sommeren fra marts til maj er varm og fugtig.

Klimaet er tropisk, og jorden – de fleste steder flodaflejringer – er overordentlig frugtbar. Men desværre er de forskellige former for overrisling ikke tilstrækkeligt udviklede, og derfor kan man mange steder stadig kun tage én afgrøde, selv om jorden er frugtbar nok. Og det er tilstrækkeligt varmt til, at man kunne tage tre afgrøder de fleste steder. I gennemsnit udnyttes jorden 150% – den høstes altså 1½ gang om året på hver hektar »landbrugsjord«.

Det fattige bondesamfund

90% af Bangladesh' befolkning bor på landet – og heraf er 75% beskæftiget i landbruget. Befolkningstætheden er stor, ca. 700 mennesker pr. km² for hele Bangladesh, men væsentligt højere i de frugtbareste områder.

Bangladesh blev udpint og forsømt, da landet udgjorde en del af Pakistan.

Bangladesh' egentlige eksport domineres helt af jute og juteprodukter. Den indbringer ca. 70% af de samlede indtægter fra vareeksport.

Men vareeksport er langt fra landets eneste kilde til fremmed valuta.

Mange vel uddannede bangalere forlader landet, så snart de har fået deres eksamen og tager job i udlandet. De fleste sender penge hjem til deres familie og disse indtægter fra »menneskeeksport« er næsten lige så store som indtægterne fra vareeksporten.

Endelig spiller den udenlandske bistand en meget væsentlig rolle for den bangalske økonomi. I 1981/82 udgjorde bistanden næsten 14% af bruttonationalproduktet og 61% af importen.

Landbruget er de fleste steder i Bangladesh primitivt, fordi de enkelte jordbrug er for små og kun lige knap og nap kan ernære familien.

Afgrøder

Hovedafgrøden er ris, og jute er en vigtig salgsafgrøde for mange bønder. I nogle områder dyrker man frugt, f.eks. mangoer, som salgsafgrøde eller grøntsager og krydderier, især hvis der ikke er for langt til en by med marked.

Forskellige former for bønner, linser og andre proteinrige planter spiller en stor rolle. I bjergområderne i Sylhet distriktet på grænsen til den indiske delstat Assam findes de store teplantager, som bliver drevet som stordrift med lønarbejdere. Og både i disse bjerge, samt i Chittagongs Hill Tracts dyrkes – især af stammefolkene – betel og ananas som salgsafgrøde.

Dyrkningsmetoder

Det er træploven med okser, man ser i markerne – ploven som blot ridser jorden og ikke vender den. Den kogødning, som ikke skal bruges til brændsel, kommer markerne til gode – også menneskegødning benyttes.

Har man mulighed, bliver markerne kunstvandet med enkle vippesystemer, som løfter vandet op fra flodarme til småkanaler og videre til markerne. De marker, der ligger nærmest floder og kanaler, kan på denne måde give 2–3 afgrøder om året, men det er også den farligste jord at eje, for den kan forsvinde igen.

Nogle landmænd har okser og vandbøfler. Geder og fjerkræ holder de fleste. Lavkastehinduer og stammefolk holder svin.

Andre erhvervsmuligheder

Men der findes andre erhvervsmuligheder på landet. Fiskeriet er vigtigt i et land med så mange floder, og fisk er en vigtig proteinkilde i Bangladesh. Alle fisker. De, der bor nær floderne, fisker i disse, men selv i de mindste kanaler og på de oversvømmede rismarker fiskes der i monsuntiden. Nogle landsbysamfund består kun af fiskere. De har købt rettighederne til gode fiskedamme og floder enten af regeringen eller af de større lokale jordejere. De salter eller tørrer fisken og bringer den til markedet.

I kystområderne drives der dybhavsfiskeri, men Den bengalske Bugt er kun 3–4 måneder om året så rolig, at de skrøbelige både kan gå langt ud.

I de fleste landsbysamfund findes et par handlende eller købmænd og nogle håndværkere.

Byerne

I 1980 var det kun ca. 11% af den samlede befolkning, som var byboere. Hovedstaden Dhaka havde den gang ca. 3 mill. indbyggere. Der boede ca. 1,5 mill. mennesker i Chittagong. Procenten af byboere er mere end fordoblet fra 1961 til 1981. I samme periode er landets samlede befolkning vokset fra 51 til 87 mill. mennesker.

De funktioner, som bliver varetaget i byerne, er: handel, administration, uddannelsesinstitutioner, banker, sagførere, læger etc. Byerne er kommunikationscentre, og i nogle byer findes en mere eller mindre udviklet industri.

Der findes meget få byer, som man ville betegne som egentlige industribyer, og de få, der findes, er små.

Noter
AREAL: 144.000 km²
BYER:
hovedstad Dhaka 3,5 mill. (1981)
Chittagong (havneby) 1,5 mill. (1981)

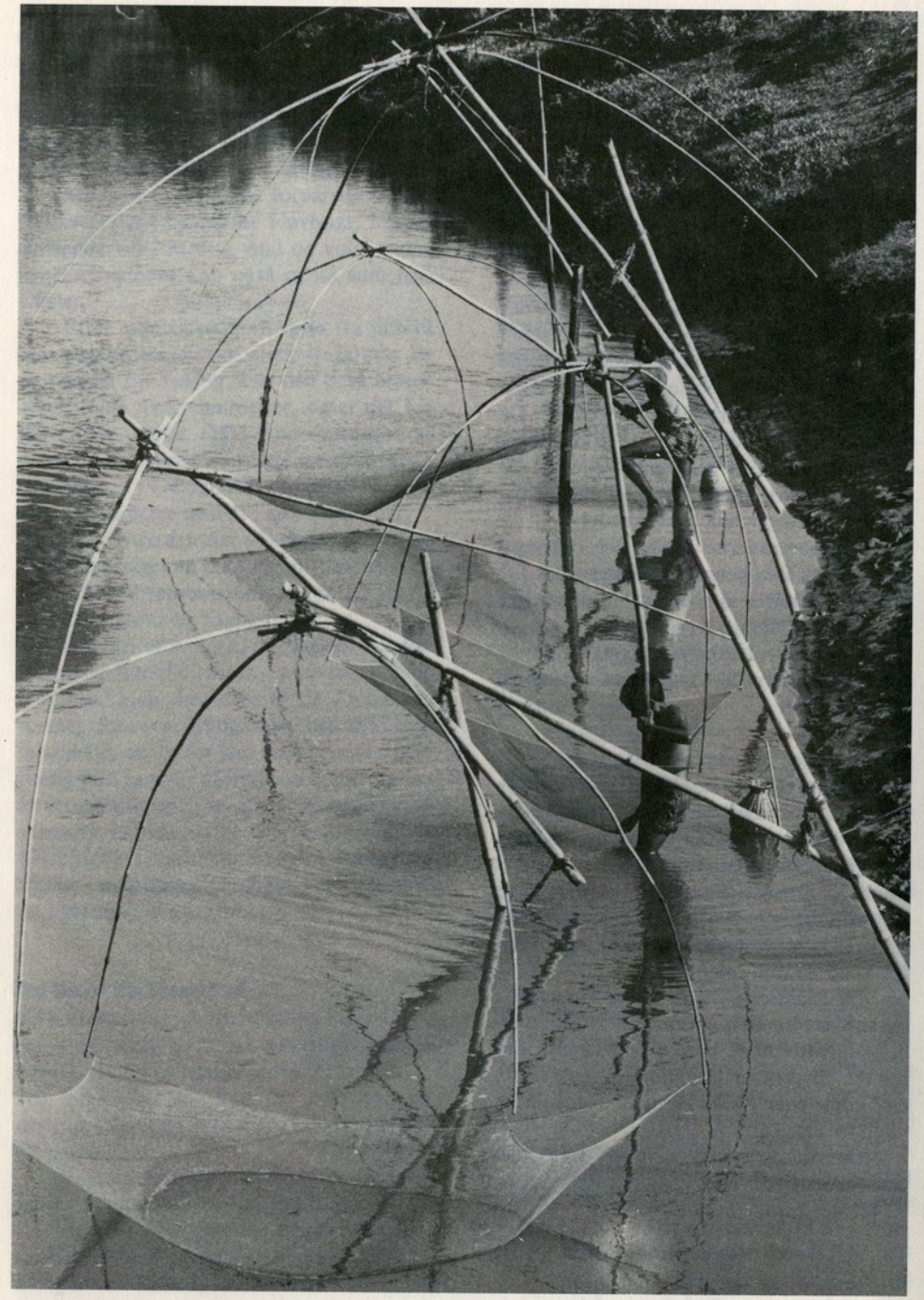

Forslag til arbejdsopgaver

TRIN 1:
Se, lyt, forklar og forstå ...

Hvad viser film og dias om ...

... landskabet omkring huset, hvor skrædderens familie bor? Hvad vokser der? Hvordan ser landskabet ud? Hvordan er bebyggelsen, vejene osv.?

... de planter, som vokser omkring huset og på markerne. Filmen er optaget i juni. Forårsrisen skal snart høstes, og sommerrisen skal snart sås. Hvordan foregår det?

... de dyr, som kan give familien en del af føden. Hvilke dyr ser vi? Hvad kan de give familien?

... forsyning af vand til planter, dyr og mennesker. Fortæl om overrisling, og hvad dammen ellers kan benyttes til.

... materialer til vejbygning, diger, husbygning (gulv, vægge, tag) og redskaber (plov, køkkentøj m.v.), materialer til brændsel og til kraft?

Skriv en liste over de produkter menneskene benytter til føde, klæder, redskaber, beboelse og til salg til andre.

Find eksempler på den store befolkningstæthed i Bangladesh.

TRIN 2:
Spørg HVORDAN? – og find svar

Benyt planchen »Natur og menneske«

Find landsbyen på kortet og mål afstande til større byer. Hvilke transportmuligheder benyttes til mennesker og til varer?

Find oplysninger om nedbør og varme året rundt. Opdel i tre årstider: regntid, sommer og vinter. Forklar varme og nedbør på de tre årstider. Sammenlign risdyrkningens tre såtider og høsttider med de tre årstider.

Hvad betyder det for befolkningen, hvis regnen udebliver? Hvad betyder det, hvis kraftige cykloner rammer landet? Hvornår er der muligheder for cykloner?

Hvordan opbevares vand i tørtiden? Hvad benyttes regnvandet til? Forklar dammens betydning for familien. Hvordan kan der skaffes vand på anden måde?

Find oplysninger om risens plantning, vækst og høst i Asien.

Tegn som diagram befolkningens fordeling på land og by. Beregn størrelsen af et gennemsnitslandbrug og sammenlign med danske forhold.

TRIN 3:
Spørg HVORFOR? og diskuter nogle muligheder

Benyt bibliotek og lærerinformation

Hvad fortæller kortet om landskabet i Bangladesh? Hvor bor de fleste mennesker?

Hvilke forbindelseslinjer findes i landet? Hvilke forbindelser er der til udlandet?

Undersøg klima, plantevækst og naturforekomster i Bangladesh.

Undersøg flodernes betydning for befolkningen og risikoen ved at bo nær floderne.

75% af befolkningen er beskæftiget i landbruget. Find oplysning om dyrkning af ris, jute, frugt og grøntsager i Bangladesh. Undersøg redskaber og dyrkningsmåder.

Diskuter hvilke muligheder landet har for at skaffe føde og arbejde til den store befolkning.

Hvilke byerhverv findes?
Hvilke varer kan landet eksportere?

Sammenlign befolkningstætheden pr. km² i Bangladesh med befolkningstætheden i andre lande. Hvorfor er der så mange mennesker i Bangladesh?

Menneske og familie 2

Familieformer

Som i alle andre samfundssystemer er familien i Bangladesh den centrale sociale enhed for det enkelte menneske. Der findes flere forskellige familieformer både blandt muslimerne, hinduerne og de forskellige stammefolk, men to former er langt de mest fremherskende, nemlig storfamilien og kernefamilien.

Storfamilien, hvor forældre, ugifte børn, gifte sønner og deres koner og børn bor under samme tag, er afhængig af to ting. I første række af, om der er jord nok at arbejde på i familiens eje for alle arbejdsduelige mænd, eller om der er andre erhvervsmuligheder indenfor rimelig afstand. I anden række er storfamilien afhængig af, at de forskellige familiemedlemmer kan leve nogenlunde harmonisk sammen.

For de jordløse landarbejdere, industriarbejdere og folk med byerhverv, evt. grundet højere uddannelse, er *kernefamilien,* dvs. forældre og børn, den mest almindelige form, for de er nødt til at kunne flytte derhen, hvor der findes arbejdsmuligheder. Ifølge de få sociologiske studier, der er foretaget i Bangladesh, ser det ud til, at der er nogenlunde lige mange storfamilier og kernefamilier, måske med en lille overvægt af den første form på landet og flest kernefamilier i byerne.

Ifølge islamisk lovgivning har en mand lov til at have indtil 4 koner. Men flerkoneri er ikke særlig udbredt i Bangladesh, dels er det for stor en økonomisk belastning for en enkelt mands indtjeningsevne, dels betragtes det også som gammeldags.

Mandssamfundet

Men det er et udpræget mandssamfund. Kvinden har ikke meget at skulle have sagt, især ikke udenfor hjemmets fire vægge. I den klassiske storfamilie hersker farfaderen nærmest enevældigt, så længe han er åndsfrisk og arbejdsduelig. Når han går på aftægt, overtages hans rolle gerne af hans ældste søn. Er der flere sønner, splittes storfamilien oftest op ved farfaderens død, og nye storfamilier dannes af hver af sønnerne, når deres sønner bliver gift og får børn.

Purdah-systemet er stadig meget udbredt på landet. Det er delvis skyld i, at mange piger får en meget kortvarig skolegang, hvis de overhovedet får nogen. At en kvinde lever i purdah vil sige, at hun ikke må ses af andre mænd end familiens, og denne regel træder i kraft ved 11–12 års alderen. Mandlige gæster modtages enten på terrassen eller i et særligt værelse, og kvinderne holder sig skjult i huset eller køkkenet. Skal man ud til familiesammenkomster eller lignende, gemmes kvinderne bort i en bærestol, og ved disse familiesammenkomster og ved andre sociale sammenkomster som f.eks. bryllupper er mænd og kvinder adskilt.

Mange familier har dog ikke råd til at følge alle disse regler, kvinderne er nødt til at tage del i markarbejdet. Men mange steder på landet er familiens sociale status stærkt afhængig af, hvor godt man formår at opfylde alle de regler, som purdah-systemet indebærer og der ser man kun meget sjældent kvinder på markarbejde.

I familier, hvor man har råd til det og er oplyste nok til at indse, at kvinder også skal have en uddannelse, må man selvfølgelig se bort fra disse regler. Derfor er purdah-systemet heller ikke særligt udbredt i byerne.

Familiens funktioner

Der er ingen tvivl om, at familien i et land som Bangladesh på en del områder spiller en langt større rolle, end den gør for os. Her findes jo ikke noget socialt sikkerhedsnet – folkepension, invalidepension, gratis skole og lægehjælp og en masse andre af de sociale ydelser, som vi vokser op med – det er altsammen ting, som man hjælper hinanden med indenfor familien.

Det er bl.a. derfor, det er så vigtigt for et bangalsk ægtepar at få børn, og helst mange, for det er jo dem, der skal tage sig af forældrene i alderdommen. Ofte vælger man også i en familie at lade en af sønnerne (hvis man ikke har råd til mere) få en god uddannelse, så han senere kan hjælpe resten af familien med sine bedre indtjeningsmuligheder.

Boligen

Det er de færreste familier, der kun har ét hus – de fleste har også et køkkenhus og evt. stalde, redskabsrum etc. bygget rundt omkring en gårdsplads, hvor mange af kvindernes arbejdsopgaver bliver udført, og hvor de små børn leger. En overdækket terrasse til at arbejde på og til modtagelse af gæster hører også med til mange huse. Og så planter man nogle bananbuske og frugttræer omkring – både for at få frugt og for at få skygge.

De fleste huse ligger på en naturlig forhøjning i landskabet. De er bygget ovenpå et fundament af sammenstampet jord på 1/2 til 1 meters højde, så man får så lidt vand som muligt indendørs i monsuntiden.

Hvordan huset ellers ser ud afhænger dels af økonomien, dels af de råmaterialer, der findes i området, og hvad huset skal benyttes til. I nogle egne er træ det vigtigste bygningsmateriale, i andre bambus. Taget er lavet enten af jutestængler eller af strå, og har man råd, af bølgeblik. Til at tætte væggene bruger man lerklining, det er de færreste familier, der har råd til huse af soltørrede sten eller rigtige mursten.

Klædedragt

Mændene går klædt i »lungi«, et sammensyet klæde bundet om livet – hængende løst til fødderne, når de har fri, og bundet op, nærmest som et par bulkede shorts, når de arbejder. Den traditionelle indiske skjorte – punjabien – havde de tidligere på overkroppen, når de skulle til marked, på besøg etc. – I dag går mændene lige så ofte i en undertrøje eller en vesterlandsk skjorte. I byerne går mange mænd helt europæisk påklædt. Men alle kvinderne går i sari – en simpel bomuldssari uden bluse til den fattige bondekone, og de mest raffinerede sarier i silke og andre dyre stoffer ser man i byerne. Sarien er et ca. 5 m langt stykke klæde, som kvinden vikler om sig. Både mænd og kvinder hyller sig i et sjal i de kølige vinteraftener.

De fleste kvinder har smykker af en eller anden slags, næsesmykker, ørenringe, hals-, arm- og fodsmykker – det er ofte familiens sparepenge, der bliver opbevaret og udstillet på denne måde.

Sandaler er den mest almindelige fodbeklædning for dem, der har råd.

Dagens gang

Man står op med solen eller lidt før i Bangladesh. Morgenmaden er en slags »havregrød« kogt på ris – hvis man hører til dem, der får morgenmad. Det gælder om at komme i gang med arbejdet i marken så hurtigt som muligt, før solen får magt.

Det hårdeste markarbejde som pløjning, harvning og vanding er kun mandsarbejde, men ved såning, udplantning af ris og høsten kan kvinderne fra de laveste klasser og børn også godt deltage.

Udover det er det mandsarbejde at passe de store husdyr, okser og køer, samt at drage til marked på markedsdagene.

Kvinderne passer naturligvis børnene, passer hjemmet og tilbereder maden. Dagens to øvrige måltider består af ris og dal (en slags bønne- eller linseret, som kan minde lidt om gule ærter), evt. en fiske- eller grøntsagscurry og ved særlige lejligheder måske kød.

Det er også kvinderne, der tager sig af de små husdyr, geder og fjerkræ. Børnene hjælper med både i hjemmet og i marken, så snart de er gamle nok.

Efter frokosten, når solen har mest magt, holder man en lang siesta og tager så fat på arbejdet igen til solnedgang. Både tøjvask og badning foregår i landsbydammen eller i en nærliggende flodarm. De mere velstående bader i deres egen private dam. Ved dammen eller floden finder man også tit gamle mænd eller drenge, som forsøger at skaffe et tilskud til husholdningen med en fiskesnøre, et net eller en kurv.

Efter dagens arbejde eller i middagspausen ser man ofte en gruppe mænd, der får sig en sludder over en vandpibe lavet af en kokosnød. Saften fra de grønne kokosnødder er også en yndet læskedrik. Både mænd og kvinder tygger betel som en opstrammer mellem dagens forskellige gøremål.

Livets cyklus

Udover det egentlige religiøse er der ikke så stor forskel på, hvordan dagen, året og livet forløber for hinduer (ca. 10–15% af befolkningen) og muslimer (ca. 85%).

Begge befolkningsgrupper er bangalere, taler bangalsk og lever indenfor et bangalsk livsmønster, snarere end indenfor et muslimsk eller hinduistisk livsmønster.

De religiøse fester er forskellige og de ceremonier, der markerer forskellige overgange i individets liv er også forskellige. Hindukvinderne er ikke underkastet purdah-systemet.

En fødsel er i begge samfund en lykkelig begivenhed, og glæden er størst, hvis det er et drengebarn. Hinduerne har nogle renselsesriter for moder og barn efter fødselen og en navngivningsceremoni, – navngivningen og senere omskæringen for drenge er de tidligste begivenheder i en muslims liv.

Man gifter sig forholdsvis sent i Bangladesh sammenlignet med de fleste andre lande i Den tredje Verden. De fleste piger bliver gift mellem 18–20, og gennemsnitsalderen for mænd ligger mellem 20–25.

Der kræves en medgift fra pigens side indenfor begge de to samfund, og de fleste forhandlinger omkring indgåelse af et ægteskab er af økonomisk karakter. Det er forældrene, der arrangerer ægteskabet, og må afholde diverse udgifter.

Det vigtigste punkt ved et muslimsk bryllup er underskrivelse af den juridiske kontrakt, ved et hindubryllup er hovedbegivenheden af rituel karakter. Men fælles for begge er, at ægteskabet offentliggøres ved afholdelse af store fester, så alle kan se og bekræfte, at alt er foregået som sig hør og bør. Disse fester er en dyr affære – er der under 100 gæster, var det et lille bryllup. Både bruds og brudgoms familie afholder en sådan fest. Man tager mere afslappet på døden, end vi gør her i vesten, hvis det vel og mærke drejer sig om mennesker, der har levet deres liv, dvs. er blevet bedsteforældre.

Muslimerne begraver deres døde og afholder begravelse nærmest som kristne gør det. Hinduerne bruger ligbrænding og kaster derefter asken i en flod, helst Ganges eller en biflod til Ganges.

Forslag til arbejdsopgaver

TRIN 1:
Se, lyt, forklar og forstå

Hvad viser film og dias om ...

Faiz – skrædderen, hans alder, udseende, påklædning, religion, arbejde, indtjeningsmuligheder, udsigter for fremtiden.

Dal – hans kone – ses ikke i filmen. Hvorfor mon ikke?

Maymana – i gul sari – hendes alder, udseende, påklædning, arbejde dagen igennem, hendes mand og børn.

Shaza – i lyserød sari – ses kun lidt.

Rahena – den 12-årige skolepige. Fortæl hvad hun bestiller dagen igennem og find ud af, hvad hun skal lære, inden hun flytter hjemmefra.

De yngre børn i huset, deres påklædning, arbejde og leg.

Tegn familiens medlemmer og skriv den enkeltes navn, alder og arbejde. En familie som denne kaldes en storfamilie. Hvilke fordele/ulemper er der ved at leve i en storfamilie?

TRIN 2:
Spørg HVORDAN? – og find svar

Benyt planchen »Menneske og familie«

Se på tegningen af huset og forklar, hvor familiens medlemmer sover, vasker sig, tilbereder mad, spiser og opholder sig. Skriv en liste over det arbejde, som forældre, børn og børnebørn udfører i huset. Hvordan foregår madlavningen? Hvor kommer fødevarerne fra, hvordan tilberedes og serveres maden?

Hvorfor er huset bygget af bambus med skråt tag? Hvilke materialer anvendes? (se dias).

Hvordan får familien føde og penge? Hvorfor har kun to medlemmer af familien arbejde? Hvad kan de tjene, og hvad bruges pengene til?

Hvordan er børnenes muligheder for skolegang, uddannelse og oplæring i Faiz' familie?

Hvordan lever en muhamedansk familie? Hvorfor går Faiz med hue og har skæg? Fortæl om andre skikke i den muhamedanske familie.

Hvordan er de voksne børns forhold til deres forældre? Hvad er årsagen til dette familiemønster? Hvorfor er familiens medlemmer udsat for **sygdomme?**

Fortæl om mændenes, konernes og børnenes **klæder** – hvorfor er denne påklædning praktisk?

TRIN 3:
Spørg HVORFOR? - og diskuter nogle muligheder

Benyt bibliotek og lærerinformation

Hvorfor er familien opbygget anderledes end hos os?

Hvordan er storfamilien opbygget? Hvem har ledelsen, og hvordan fordeles arbejdet?

Sammenlign storfamilien med kernefamilien. Hvordan kan det forklares, at storfamilien er mest udbredt på landet?

Læs om forholdet mellem mænd, kvinder, gamle, unge i muhamedanske kulturer. Find oplysninger om purdah-systemet.

Hvorfor er familiens levevis forskellig i by og på land?

Find billeder og tekster, som viser forskelle i levevis mellem landbørn/bybørn,
- i klædedragt på land/i by,
- på arbejde på land/i by,
- på bebyggelse på land/i by.

Læs om bangalernes livsløb fra fødsel til død.

Familie og samfund 3

Landsbysamfundet

Den bangalske landsby ligger ikke geografisk afgrænset i terrænet. Den består af flere større eller mindre klynger af huse, der ligger samlet. En sådan beboelsesenhed består ofte af slægtninge - i hvert fald af mennesker fra det samme sociale lag, f.eks. pottemagere, daglejere etc. Er der en godsejerfamilie i landsbyen, har de deres egen adskilte beboelse.

Som center i en sådan sammensat større landsby ligger basaren, gerne ved floden, hvor passager- og fragtbåde lægger ind.

(Er landsbyen for lille til at ernære en basar, må man gå til en nærliggende større landsby eller klare sig med ugentlige markeder).

I tilknytning til et sådant center findes også ofte skole, moské og evt. en læge.

Hvis nogle af landsbyens beboelseskvarterer er store, kan de også have deres egen moské - eller et tempel, hvis det er et hindukvarter.

I basaren holdes der marked én eller to gange om ugen, hvor bønderne kan sælge deres varer til tilrejsende købmænd. I basaren falbyder omrejsende handelsmænd deres varer, og måske optræder der en gruppe omrejsende gøglere eller en sanger. De lokale handlende holder åbent i basaren hver dag. Købmændene optræder også i rollen som pengeudlånere for de øvrige landsbybeboere - og de er dyre banker!

I de fleste landsbyer er der en smed eller tømrer, som tager sig af fremstilling og især reparation af de forskellige landbrugsredskaber.

Pottemagere og messingsmede er uundværlige håndværkere, - og hvis de ikke findes i hver eneste landsby, er de altid indenfor rækkevidde. Lerpotter og messingkar er uundværlige dele af ethvert køkkenudstyr, - man koger i dem, henter vand og opbevarer de forskellige madvarer i dem.

Skræddere er der i enhver landsby med en basar, for ikke at glemme smykkesmedene, som udformer enhver form for opsparing i en smuk prydelse, og slikfremstillere mangler de færreste steder. Der er også et par tehuse. Det er her, man hører nyt, diskuterer de lokale anliggender og nyhederne ude fra verden.

Mændene møder også hinanden i moskeen om fredagen.

Hvis der findes en High School (nærmest et gymnasium), kommer nyhederne hurtigt ud fra hovedstaden, studenterne i Bangladesh er særdeles velorganiserede.

Landsbyens ledere

Det anslås, at der findes ca. 62.000 landsbyer i landet. De traditionelle ledere i landsbyerne er folk med magt og prestige, ofte de største jordejere. De har stadig en stor indflydelse. Det er dem, der besætter de af regeringen opslåede stillinger i underdistrikterne, og også på anden vis formidler kontakten mellem centraladministrationen og den lokale befolkning. Det er også dem, der bestemmer, hvorledes udviklingsmidler skal anvendes indenfor deres område, og det er gennem dem, at landsbybeboerne må kontakte embedsmænd højere oppe i administrationen, når de har brug for det. På denne måde forøger og bekræfter disse ledere hele tiden deres position, og ofte ender de som politikere i Dhaka.

Det er mærkeligt at se, at mange af de folkevalgte i dag kommer fra de samme familier, som i sin tid leverede kandidater

til den reaktionære Muslim Liga – af og til er det ovenikøbet den samme mand. Muslim Ligaen var det parti, der støttede magthaverne, da Bangladesh endnu var en del af Pakistan. Disse traditionelle lederfamilier finder ud af, hvad vej vinden blæser, og gør hvad der står i deres magt for at beholde deres position som mellemled mellem landsbybefolkningen og omverdenen, dvs. regering og administration.

Det er sådanne forhold, som gør det vanskeligt at »demokratisere« lande som Bangladesh.

Administration og regering

Ydermere kører administrationen stadig efter det mønster, som englænderne oprettede, da Bangladesh i sin tid var engelsk koloni. Dvs. at det er embedsmænd, der sidder i distriktshovedkvartererne og regerer, og de folkevalgte opholder sig i Dhaka og laver politik det meste af tiden. Så det er ikke nemt for den almindelige jævne borger at blive hørt, endsige kunne gøre sin indflydelse gældende.

Løsningen af disse problemer er vigtig for den nye stat, og der er ingen tvivl om, at det vil tage tid, lang tid.

Hvor dårligt systemet fungerer viste sig tydeligt i 1972 og 1974, hvor betydelige mængder af hjælp af forskellig art kom til landet fra det meste af verden og skulle fordeles: der var undervurderinger, fejlberegninger og korruption. Alt for megen tid og alt for mange kræfter var spildt.

Det var forbløffende lidt, embedsmænd og regering vidste om, hvad der foregik rundt om i landet.

Den første »selvstændighed«

I 1947 blev man fri, både for det engelske koloniherredømme og for hinduzamindarerne. Under den engelske koloniadministration i Indien var de store jordejere i mange områder blevet udnævnt til skatteopkrævere – zamindarer. Disse zamindarer, som med tiden var kommet til at besidde en betydelig del af jorden, var i Østbengalen hovedsagelig hinduer, som udvandrede til Indien, hvorved den feudale overklasse forsvandt fra Østbengalen.

Men var dette afslutningen på mange vanskeligheder og opfyldelsen af længe nærede ønsker, var det også begyndelsen på nye trængsler.

Vestpakistanerne udfyldte hurtigt mange af englændernes roller. De besatte topstillingerne indenfor administration og hær og stod mindst ligeså fjernt og uforstående overfor bengalernes problemer og særlige forhold som englænderne. Også forretningslivet beherskede de hurtigt ved at tildele sig selv eksport- og importtilladelser etc., og zamindarernes roller blev mange steder overtaget – omend i mindre målestok – af både vestpakistanere og bengalere.

Kampen mod det vestpakistanske overherredømme

Åget blev kastet igen ved provinsvalget i Østbengalen i 1954, hvor en forenet front besejrede Muslim Ligaen stort.

Men også dette forsøg blev hurtigt bragt til fald og i 1958 overtog general Ayub Khan magten. Der var nu militært bureaukratisk diktatur i Pakistan, og det varede ved, selv om Ayub Khan blev væltet og erstattet med Yahya Khan. Reelt blev Østpakistan forarmet og udpint i stedet for udviklet i denne periode. Dette forhold var baggrunden for, at Sheikh Mujibs parti »Awami Ligaen« fik en overvældende valgsejr ved de første frie valg i Pakistan i 1970. Awami Ligaens valgprogram krævede en udstrakt grad af selvstyre for Østbengalen. Det var af frygt for at miste den økonomiske og politiske kontrol med Østbengalen, at militærregimet i Vestpakistan med præsident og general Yahya Khan i 1971 erklærede undtagelsestilstand og derefter lod vestpakistanske tropper marchere ind i Østpakistan. Herved var »startskuddet« gået til den befrielseskrig, der førte til dannelsen af den selvstændige stat, Bangladesh.

Det var de bengalske regimenter i den pakistanske hær, som førte an i befrielsesbevægelsen. Disse regimenter »deserterede« fra hæren, da vestpakistanerne slog til overfor den bengalske civilbefolkning den 25. marts 1971. Det var dem, der var grundstammen i Mukti Bahini, befrielseshæren, og som optrænede alle de mænd, især unge, som meldte sig til kampen.

Krigen betød massakrer, ødelæggelser og 10 mill. bengalere måtte flygte til Indien. De vendte næsten alle tilbage da kampene var slut.

Awami Ligaen magtede ikke at opfylde de forventninger, som selvstændigheden vakte. Partiet blev også til dels isoleret fra befolkningen i de 9 frygtelige måneder, hvor krigen rasede, for de fleste af de folkevalgte havde søgt tilflugt i Indien, især i Calcutta.

Den politiske magtesløshed

Awami Ligaen skuffede. Den fremkom kort efter befrielsen med et program for landreformer, men magtede ikke at føre dem ud i livet. Man nationaliserede alle virksomheder med en kapital på over 3,5 mill. Taka, men magtede heller ikke at føre dette ud i livet.

Man magtede faktisk ikke at gennemføre noget. Arbejdsløsheden voksede, ligeså inflationen, især fødevarepriserne steg vældigt.

I et forsøg på at kontrollere den politiske situation indførte Sheik Mujib i december 1974 undtagelsestilstand og i januar 1975 blev det parlamentariske styre afløst af præsidentstyre.

I august 1975 blev Mujib afsat ved et kup og dræbt. Unge officerer overtog magten.

Efter et modkup greb general Ziaur Rahman magten. Han styrede landet under militær undtagelsestilstand frem til 1978. I juni 1978 havde generalen skabt sig en civil magtbasis og oprettede sit eget politiske parti. Han udskrev præsidentvalg og blev (naturligvis) selv valgt. Den militære undtagelsestilstand blev ophævet og Zia styrede Bangladesh som civil præsident frem til 1981.

Ziaur Rahman kunne slet ikke vække massernes begejstring på samme måde som Sheikh Mujibur Rahman, men han kunne styre og også styre økonomien. I hans tid blev fødevarepriserne bragt under kontrol og Zia var en respekteret leder.

Ikke desto mindre blev han dræbt under et mislykket venstre-orienteret militærkup i Chittagong 30. maj 1981. Militæret sluttede ikke op bag kupofficererne og accepterede i første omgang, at den hidtidige vicepræsident, højesteretsdommer Abdus Sattar tog over som en civil statsleder efter Ziaur Rahman.

Sattar var gammel og ingen stærk mand. Også han blev styrtet ved et militærkup, der fandt sted i marts 1982. Generalløjtnant Hosain Mohammad Ershad erklærede igen Bangladesh i undtagelsestilstand. Frem til sommeren 1985 har han flere gange forsøgt at komme overens med de politiske partier om en form for civilt styre. Hver gang er det dog endt med, at han – og militæret – har beholdt magten.

Historisk oversigt

1947 **Staten Pakistan oprettes.**

Det første provinsvalg i Østpakistan bringer en overvældende sejr til den forenede front, som stiller op i opposition til den vestpakistanske dominerede Muslim Liga.

1958 **Ayub Khan overtager magten. Militært-bureaukratisk diktatur.**

1965 **Krig mellem Indien og Pakistan. Kashmir konflikten.**

1968/69 **Voldsomme uroligheder i Pakistan. Hæren med Yahya Khan i spidsen overtager magten fuldstændigt.**

1970 **December: Pakistans første almindelige valg, hvor Mujibur Rahmans parti, Awami Ligaen får et overvældende flertal.**

Uroligheder i Østbengalen, da det nye parlaments sammentræden udsættes. Østbengalerne slutter op om en ikke-samarbejdskampagne mod det pakistanske styre.

1971 25. marts: Vestpakistanske tropper går til angreb i Østpakistan.
26. marts: Proklamation af det frie, uafhængige Bangladesh.
April: Organisering af en frihedsbevægelse (Mukti Bahini) under hærens ledelse i det besatte Bangladesh samt oprettelse af en eksilregering i Calcutta under ledelse af Awami Ligaen.
December: Krig mellem Indien og Pakistan. Indien rykker ind i Østbengalen, og 16. december: Staten Bangladesh oprettes.

1974 Sheik Mujib erklærer landet i undtagelsestilstand for at dæmme op for den voksende uro.

1975 Mujib styrtes af unge officerer ved et kup og dræbes.

1977 Den populære general Zia overtager præsidentposten og lover valg og civil regering i 1978.

1978 General Zia lancerer sit eget parti »Bangladesh Nationalistiske Demokratiske Parti« og lader sig vælge som præsident. Den militære undtagelsestilstand ophæves.

1981 Zia myrdes 30. maj. Abdus Sattar overtager præsidentposten.

1982 Marts: Generalløjtnant Ershad kupper sig til magten og genindfører undtagelsestilstanden.

Forslag til arbejdsopgaver

TRIN 1:
Se, lyt, forklar og forstå ...

Hvad viser film og dias om ...

... **et måltid mad.** Hvad benyttes til madlavning? Hvordan tilberedes maden? Hvilke køkkenredskaber benyttes? Hvordan serveres maden?

... **den tekniske udvikling.** Hvilke tekniske hjælpemidler findes i huset? – på marken? – i skrædderens værksted? – på vejene? – i butikken? – og på skolen?

... **bangalernes tale og skrift.** Find skilte og anden skrift. Findes der bøger og blade i hjemmet? Andre steder?

... **nationalfølelse og religion.** Læg mærke til flaget og nationalsangen på skolen. Hvorfor vil en ny nation opdrage til nationalfølelse? Der er hinduer og muslimer i Bangladesh. Skrædderen og andre muslimer kan kendes på hue og skæg. Find andre tegn på religiøst tilhørsforhold.

Familiens økonomi og levevis. Se på påklædning (der er råd til sandaler), smykker og boligens udstyr, skrædderens løn i forhold til andre – f.eks. en daglejer.

TRIN 2:
Spørg HVORDAN? – og find svar

Benyt planchen »Familie og samfund«

Hvordan skaffer familien føde, brændsel, lys, varme, vand og klæder?

Hvordan er familiens sundhedstilstand? Hvilke årsager kan der være til sygdommen?

Hvordan kan familien få køkkenredskaber, inventar, klæder, materialer (bambus, bølgeblik) til det nye hus?

Hvilke muligheder er der for arbejde og erhverv i landsbyen? Skriv en liste over de muligheder, som ses på film, dias og plancher.

Hvordan kan børnene få uddannelse? Hvad bruger børnene fritiden til?

Nævn nogle årsager til, at befolkningstallet stiger og nogle muligheder for at standse den store befolkningstilvækst.

Fortæl om lægehjælp i et u-landsområde som Bangladesh. Hvilken hjælp er der brug for? Folkekirkens Nødhjælp og andre internationale hjælpeorganisationer arbejder i Bangladesh.

TRIN 3:
Spørg HVORFOR? – og diskuter nogle muligheder

Benyt bibliotek og lærerinformation

Find billeder og beskrivelser af bebyggelse i Bangladesh (før 1971: Østpakistan).

Familiens afhængighed af det øvrige samfund. (Diger, veje, skole, læge, marked, samfærdselsmidler, militær, penge osv.). Tegn familiens hus i midten og de ting, familien har brug for, udenom.

Angiv på en tilsvarende tegning, hvad en dansk familie har brug for af samfundsinstitutioner. Overvej årsager til forskellene.

Søg oplysninger om ledelse af landsby, af distrikt og af regeringen i Dhaka. Hvorfor kan opkrævning af skatter og fordeling af statens midler give store vanskeligheder i Bangladesh?

Hvorfor var befolkningen i krig i 1971? Hvorfor må den nye stat have vanskeligheder med at opbygge erhverv, administration, handel, sundhedsvæsen og uddannelser?

(Se lærerinformation, Hvem Hvad Hvor og andre nyere håndbøger).

Arbejde og økonomi 4

Landbrug

Langt størstedelen (ca. 75%) af Bangladesh' befolkning er beskæftiget i landbruget, som bidrager til lidt over halvdelen (54%) af landets bruttonationalprodukt.

Bangladesh' økonomi er historisk bestemt. Ved Indiens deling i 1947 blev den bengalske provins delt mellem Pakistan og Indien efter religiøse skillelinjer. Indtil da udgjorde Vestbengalen og Østbengalen en samlet økonomisk enhed, idet Østbengalen var bagland for det mere industrialiserede Vestbengalen. Østbengalen leverede landbrugsprodukter til storbyen Calcutta samt råvarer, fortrinsvis jute, til den vestbengalske industri. I den pakistanske periode (1947–1971) blev der foretaget meget få investeringer i Østbengalen (Østpakistan) med henblik på at industrialisere området. De fleste investeringer gik i den periode til Vestpakistan, selv om størstedelen af den indtjente fremmede valuta kom fra eksport af Østbengalens jute.

Som nævnt under emnet »Natur og menneske« er Bangladesh et af de tættest befolkede områder i verden, hvilket bl.a. medfører, at jordbrugene er meget små, med en gennemsnitsstørrelse på 3,5 acres (1 acre = 0,4 ha). Hertil kommer, at jorden er ulige fordelt på de enkelte jordbrug. 50% af jordbrugene er på mindre end 2,5 acres, og disse brug optager kun 16% af det dyrkede areal.

De 10% største brug (på over 7,5 acres) optager til sammenligning 51% af det dyrkede areal.

De meget små brug betyder bl.a., at størstedelen af de bangalske bønder ikke er selvforsynende m.h.t. landbrugsprodukter. Det anslås, at med de herskende produktionsmetoder er 5 acres den minimale jordbrugsstørrelse, nødvendig for at brødføde en familie på 5–6 medlemmer. Ca. totrediedele af brugene ligger på under 5 acres. En forbedring af produktionsmetoderne ville gøre det muligt for bønderne at blive selvforsynende på brug, der er betydeligt mindre end 5 acres (typisk 2–3 acres). Hertil kræves kapital til investering i bl.a. landbrugsredskaber, vandingsanlæg og gødning, som kunne muliggøre en bedre udnyttelse af jorden. Langt de fleste bønder i Bangladesh er imidlertid i gæld, og da størstedelen ikke har nogen overskudsproduktion er deres muligheder for at komme ud af gælden, endsige investere, uhyre ringe.

Endelig er det sådan, at en stor og voksende del af landbefolkningen i Bangladesh slet ikke har nogen jord. I 1977 regnede man med, at 33% – en tredjedel – af landbefolkningen bestod af landarbejdere uden jord.

Langt de fleste landarbejdere i Bangladesh er daglejere. En daglejer er heldig, hvis han har noget at bestille bare hveranden dag og lønnen er oftest så lille, at daglejeren dårligt kan forsørge sig selv og sin familie, selv i den tid, hvor han har noget at bestille.

I første halvdel af 80'erne har prisen på ris ofte svinget med 50% indenfor det samme år. Disse prisudsving rammer de jordløse landarbejdere hårdt.

Ris

Ris er langt den vigtigste afgrøde i Bangladesh. I de områder, hvor der kan overrisles om vinteren, er der mulighed for 3 risafgrøder om året. Den største risafgrøde høstes om efteråret, men da denne afgrøde ofte udsættes for store oversvømmelser (eller cykloner) er den samlede årlige afgrøde meget usikker. Selv i gode høstår må Bangladesh imidlertid importere ris.

For at kunne dække fødevarebehovet i Bangladesh bare nogenlunde må landet på årsbasis producere godt 15 mill. tons ris. Men produktionen ligger på 12–14 mill. tons. I perioden fra 1973–83 har de bangalske landmænds produktion af ris og andre kornsorter kun dækket 88% af kornforbruget. Resten er tilvejebragt ved kornkøb og fødevarehjælp fra udlandet.

I den pakistanske periode blev der gjort adskillige forsøg på at organisere de bangalske bønder i kooperativer, hvorigennem investeringer blev kanaliseret i form af overrislingsanlæg, gødning og nye højtydende kornsorter. Der er imidlertid en fare for, at indførelsen af disse kornsorter, som kræver store investeringer, først og fremmest vil komme de større bønder til gode. Dette har været tendensen i Indien, hvor man har indført højtydende kornsorter uden at tage højde for den ulige sociale struktur.

Jute

Den vigtigste salgsafgrøde i Bangladesh er jute, som benyttes til fremstilling af bl.a. reb, tovværk og sække. I den pakistanske periode indbragte juteeksporten størstedelen af det samlede Pakistans indtjening af fremmed valuta. Jute vil nok i en periode forblive Bangladesh' største valutaindtjener. I de senere år er der imidlertid blevet udviklet adskillige substitutter for jute (bl.a. plastic), som i det lange løb vil vanskeliggøre afsætningsmulighederne for jute.

Størstedelen af Bangladesh' jute forarbejdes til f.eks. hessian og sækkelærred på landets jutemøller, men mere end en tredjedel eksporteres dog som råjute.

Jutemøllerne blev nationaliseret af Sheikh Mujibur Rahman, da landet blev selvstændigt, men givet eller solgt tilbage til private ejere i 1982 og 1983. På det tidspunkt havde juteindustrien i mange år givet underskud, men staten kunne – og kan – ikke undvære den udenlandske valuta, som eksporten tjener hjem.

Te

En anden vigtig salgsafgrøde er te, som dyrkes i Sylhet-distriktet i det nordøstlige område på plantager, som hovedsagelig ejes af englænderne. Den bangalske te er af en dårligere kvalitet end den indiske og sri lankanske. Før krigen aftog Vestpakistan Østbengalens overskudsproduktion af te. Umiddelbart efter krigen havde Bangladesh svært ved at finde afsætning for teen, men det er nu ikke blot lykkedes at finde købere på det internationale marked – men også at forøge både produktion og eksport i forhold til 1971-niveauet.

Fiskeri

Fiskeriet er en erhvervsgren i Bangladesh, hvor der er betydelige udviklingsmuligheder. Dette gælder først og fremmest fiskebestanden i Bangladesh' talrige floder.

Industri

Den industrielle udvikling i det område, der nu udgør Bangladesh, blev negligeret af både englænderne og det pakistanske styre. Sektoren beskæftiger kun ca. 11% af befolkningen og bidrager med ca. 13% af bruttonationalproduktet.

Den vigtigste industri er juteindustrien. Af andre industrier kan nævnes sukkerindustrien, læderforarbejdning, oliepresning, rismøller, fabrikation af bomuldsvarer samt papirindustrien. Især den sidste har mulighed for med tiden at kunne udvikles til en betydelig eksportindustri, især ved fremstilling af avispapir.

Udvikling

Den mest presserende opgave bliver at forbedre landbrugsmetoderne og dermed gøre Bangladesh selvforsynende m.h.t. risforbruget. En forøgelse af landbrugsproduktionen er nødvendig dels for at forbedre befolkningens meget dårlige ernæringsforhold og dels for ikke at skulle bruge udenlandsk valuta til risimport. På noget længere sigt vil det blive nødvendigt at opbygge en industri. Landet er fattigt på mineraler, men der findes forekomster af

naturgas, som muliggør en betydelig ekspansion af den allerede eksisterende gødningsindustri.

Undervisning

Et vigtigt aspekt i forbindelse med udviklingen i Bangladesh er en omstrukturering af undervisningssystemet. I lighed med andre lande, som har været underlagt kolonistyre, er Bangladesh' uddannelsessystem kopieret efter moderlandets, det vil i dette tilfælde sige det engelske uddannelsessystem, som er meget lidt relevant for de økonomiske og sociale opgaver, et udviklingsland som Bangladesh står overfor. Det er nødvendigt at gøre uddannelsessystemet i Bangladesh langt mere praktisk orienteret, bl.a. ved at lægge større vægt på mellemuddannelser, så som teknikere og håndværkere, som kan bidrage til den økonomiske udvikling også indenfor landbruget.

Fattigdommen

Det helt afgørende spørgsmål er dog, om det nogensinde vil lykkes at standse udviklingen mod større og større fattigdom i Bangladesh.

Siden selvstændigheden i 1971 har regeringen i Dhaka hele tiden haft det som sit officielle mål at komme underernæringen og fattigdommen til livs. Danmark og de fleste andre vestlige lande har fra starten givet omfattende bistand til Bangladesh udfra samme målsætning.

Ikke desto mindre er der til stadighed blevet flere fattige.

I perioden fra 1970 til 1979 voksede bruttonationalproduktet pr. indbygger i gennemsnit med 0,8% om året, men har hele tiden været så lavt, at Bangladesh enten var verdens fattigste eller næstfattigste land.

Fordelingen af goderne i Bangladesh er dog ændret meget.

Regeringens statistiske årbog fra 1981 viser, at de fattigste 20% af befolkningen i landdistrikterne har fået deres andel af husstandsindtægterne **halveret** i perioden fra 1968/69 til 1976/77. I byerne er tendensen nøjagtig den samme.

Vi får et glimt af, hvad denne negative udvikling betyder i praksis, hvis vi ser på, hvordan det er gået med fødevareforsyningen til de fattige.

I Bangladesh opererer man med en grænse for »absolut fattigdom«, der går ved 1.800 cal. pr. dag.

Et menneske, der ikke får føde, der svarer til 1.800 cal. om dagen lever i absolut fattigdom. De 1.800 cal. er mindre end ¾ af hvad en landarbejder har brug for, for at holde sig sund og rask.

Ifølge Verdensbanken var der i 1963 ikke registreret nogen under denne grænse. Men i 1977 regnede man med, at 60% af befolkningen – 45 millioner mennesker – var absolut fattige. I 1982 var andelen helt oppe på 80% af landets befolkning.

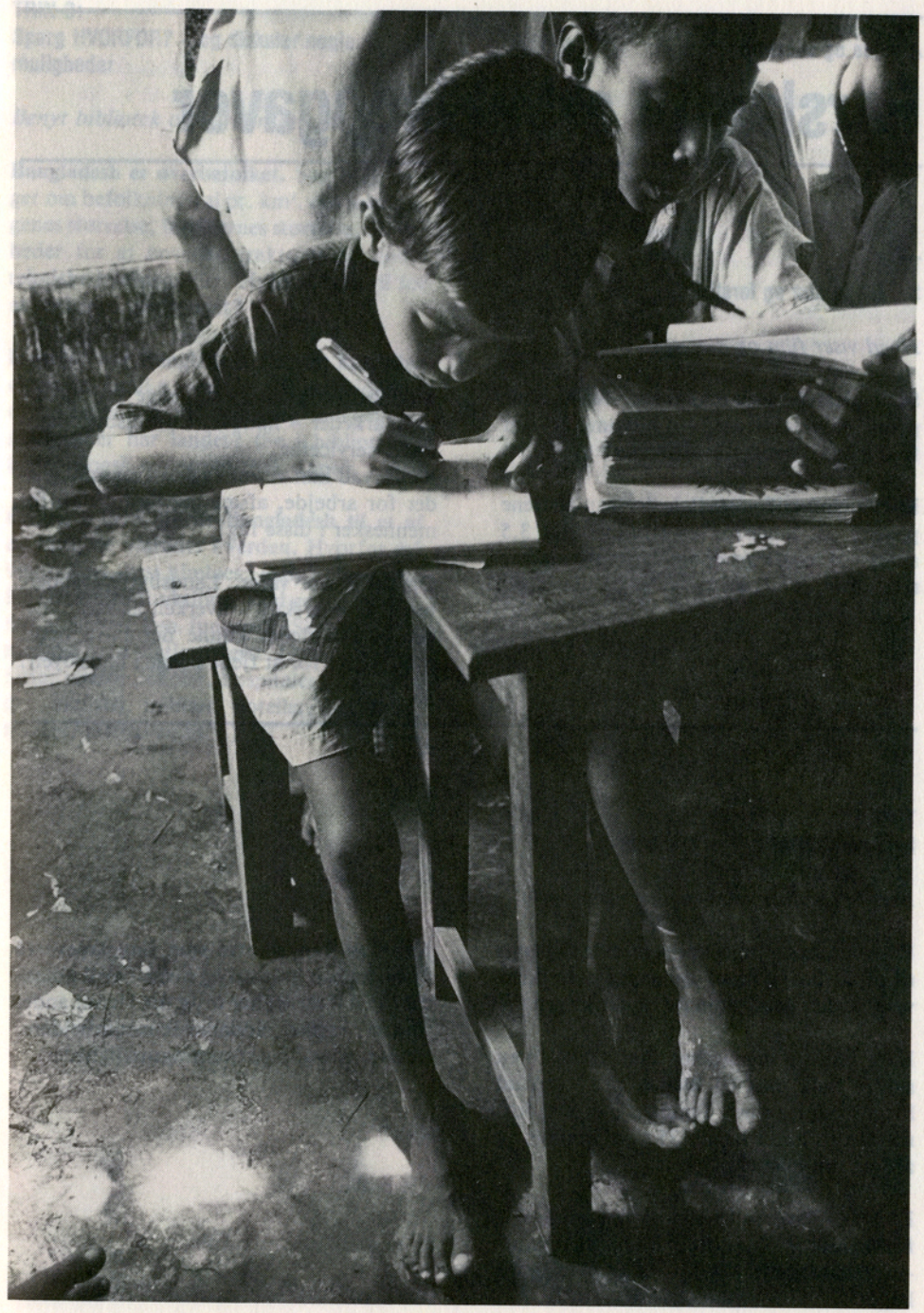

Forslag til arbejdsopgaver

TRIN 1:
Se, lyt, forklar og forstå ...

Hvad viser film og dias om ...

Skrædderfamiliens muligheder for at tjene penge på værkstedet? – i hjemmet? – for fremmede? – andre muligheder?

En bondefamilies muligheder for at tjene penge? (Et landbrug er i gennemsnit 3,5 acres (1,4 ha)). Fortæl om dyrkningsmåder, redskaber, familiens størrelse og lignende.

Muligheder for at tjene penge ved handel på markedet – håndværk – husbygning – andre servicefag.

Hvad kan vi tænke os til om muligheder for arbejde, afsætning og timeløn for mennesker i disse fag?

Om at sælge varer. Landsbyens beboere har ikke overskud – hverken af varer eller penge. Hvorledes kunne der blive bedre muligheder for at tjene penge i landsbyen?

TRIN 2:
Spørg HVORDAN? – og find svar

Benyt planchen »Arbejde og økonomi«

Hvordan kan skrædderens familie få penge til at forbedre huset og bygge skrædderværkstedet, som brændte under krigen?

Hvor mange mennesker skal skrædderen skaffe føde, hus og klæder til? Regn ud hvor mange penge, familien må leve for, når lån til huset koster 35 taka i renter og afdrag om måneden.

Hvordan kan mulighederne for indtjening forbedres for skrædderen? – for en bonde? – for en daglejer? – for en lærer eller en læge?

Hvordan kan en stat som Bangladesh få forbedret sin industri og handel med udlandet? (En industri har brug for blandt andet råvarer, kapital, uddannede medarbejdere, ledelse, energi og afsætningsmuligheder).

TRIN 3:
Spørg HVORFOR? – og diskuter nogle muligheder

Benyt bibliotek og lærerinformation

Bangladesh er overbefolket. Søg oplysninger om befolkningstal pr. km², om jordbrugenes størrelse, familiernes størrelse, muligheder for at anvende traktorer og andre tekniske hjælpemidler. Hvad må der til for at forbedre landbruget?

Hvorfor har Bangladesh kun en beskeden eksport? Hvilke varer kan forarbejdes og eksporteres, og hvilke andre indtjeningsmuligheder har landet? (Se i bibliotekets bøger – også under »Østpakistan«).

Krigen i 1971 gjorde Bangladesh til et af de fattigste områder i verden. Hvorfor må landbruget først hjælpes i gang? Hvordan? Hvilke andre funktioner skal genopbygges, for at landet kan fungere? (Skriv en liste med det mest vigtige øverst. Listen kan omfatte: telefon, skoler, hospitaler, TV, handel, industri, militær, hoteller, bedehuse, boliger, lufthavne m.v.).

Litteratur om Bangladesh

Arn, Ann-lisbet & Kirsten Westergård:
Bangladesh - et landsbysamfund. Mellemfolkeligt Samvirke, 1978. 112 s., ill.

Baagø, Kaj:
Bangladesh - en økonomisk og politisk oversigt. Danida, 1977. 42 s.

Branner, Jens:
Gadedrengene i Dacca. Gyldendal, 1979. 49 s., ill.

Harboe, Jørgen:
Gyldne fibre. Om Bangladesh og juten - et u-land og dets råvarer. Svalerne/Mellemfolkeligt Samvirke. 1979. 135 s., ill.

Humlum, J.:
Bangladesh: landbrug og gårdtyper. Særtryk af Kulturgeografi, Århus Universitet, 1976, 51 s. Med kort, grafiske fremstillinger og fotos i farver.

Modal, Bitten:
Søstre i skyggen. Oslo, Cappelen, 1976. 86 s. - Om at være kvinde i Bangladesh,

Noakhali - et bistandsprojekt i Bangladesh.
Mellemfolkeligt Samvirke, 1979. 45 s., ill. (Kontakt, 1979/80 nr. 1).

Petersen, Palle:
Ali er kuli. Borgen, 1977. 32 s., ill. (Emneserien).

Petersen, Palle:
Salina er kun en pige. Historien om en muslimsk pige i Bangladesh. Terres des Hommes, 1981. 40 s., ill.

Reuter, Bjarne:
Bundhu, FDF/FPF 1985. Ungdomsroman.

Westergård, Kirsten & Grethe Lauritsen:
Kvinde i Bangladesh. Svalerne, 1975. 15 s.

Wichmann, Erik:
Signalement af en landsby. Grundbog. Gyldendal, 1981. 64 s., ill. (Mennesker i Bangladesh. Trin 2). Studiebog, 46 s., ill.

Hos os er et multi-media projekt til undervisning om menneskers levevis i tre miljøer, i Jordan, i Tanzania og i Bangladesh

Hos os består af film, lærerinformation, elevplancher og dias. Egnet til folkeskoleundervisning på alle klassetrin.

Filmene:

HOS OS i Jordan
HOS OS i Tanzania
HOS OS i Bangladesh

Optaget af Teknisk Film Compagni
Kamera: Willy Rohde
Lyd: Kjell Bjørlie
Klip: Ida Schneekloth
Producer: Steen B. Johansen

Filmene distribueres af **Statens Filmcentral,** Vestergade 27, 1456 København K, og **Statens Filmcentral,** Sønder Allé 5, 8000 Århus C.

Desuden kan filmene lånes hos **Folkekirkens Nødhjælp,** Skt. Peders Stræde 3, 1453 København K.

Til hver film er udarbejdet:

LÆRERINFORMATION:
Tilsendes af **SFC** ved bestilling af filmen. Kan desuden fås hos **Folkekirkens Nødhjælp.**

4 ELEVPLANCHER:
Leveres i klassesæt. Rekvireres gratis hos **Folkekirkens Nødhjælp,** Sankt Peders Stræde 3, 1453 København K.

---

3 SERIER FARVEDIAS

HOS OS i Jordan
HOS OS i Tanzania
HOS OS i Bangladesh

Kan lånes hos **amtscentraler** og **pædagogiske centraler.** Desuden kan serien lånes eller købes hos **Folkekirkens Nødhjælp.**
(Pris: 80 kr.)

Lærerinformation om Bangladesh er udarbejdet af:
Ann-lisbet Arn og Kirsten Westergaard

For tilrettelæggelsen af serien står:
Vagn Kjelberg og Sven Aage Petersen

Dias og sort/hvid fotos:
Peter Williams

Billedredaktion:
Anni Skov

Kartograf:
Ulla Bergqvist

Grafisk tilrettelæggelse og produktion:
Krohns Bogtrykkeri A/S

ISBN 87-87771-14-4

Serien udkom første gang i 1972
Lærerinformation og elevark revideret i 1986

Redaktion:
Peter Høvring